

Hekim-Hasta İlişkisinin Belirleyenleri

Öğr. Gör. Dr. Müge DEMİR
HÜTF Tıp Tarihi ve Etik AD
mdemir@hacettepe.edu.tr

Ne konuşacağız?

Hekim Hasta İlişkisi

- Uzmanlık dalı
- Benimsenen hastalık kavramı
- Tıbbın yapısı ve tedavi biçimi
- Eğitimin neden olduğu bilgi, inanç ve tutumlar
- İlişkiden beklentiler

Hekim Hasta İlişkisi

- İletişim becerileri
- Parasal ilişki
- Fiziksel mekan
- Hekim başına düşen hasta sayısı
- Toplumun hekim hasta ilişkisine bakışı

Güven

Hekim Hasta İlişkisi Modelleri

Hekim Hasta İlişkisi Modelleri	Bilgilendirici	Yorumlayıcı	Tartışmacı	Otoriter (Babacıl)
Hastanın değerleri	Tanımlanmış, sabit ve hasta tarafından biliniyor	Karışık ve çelişkili, ortaya çıkarılması gerekli	Ahlaki tartışma yoluyla gelişmeye ve incelenmeye açık	Nesnel ve hasta ile hekimin her ikisi tarafından paylaşılır
Hekimin zorunlulukları	İlgili bilgileri sağlar ve seçilen girişimi uygular	Hastayı bilgilendirir, hastanın ilişkili değerlerini ortaya çıkarır, yorumlar, hastanın seçtiği girişimi yürütür.	Hastayı bilgilendirir, seçtiği girişimi yürütür, en iyi değerleri dile getirir ve hastayı ikna eder.	Hastanın o andaki tercihlerinden bağımsız olarak hastanın iyiliğini teşvik eder.
Hastanın özerkliği	Tıbbi bakımın seçimi ve kontrolü	Tıbbi bakıma ilişkin kendini anlama	Tıbbi bakıma ilişkin kendi ahlaki değerlerini geliştirme	Nesnel değerleri olumlama
Hekimin rolü	Yetkin teknik uzman	Danışman	Arkadaş	Koruyucu

- Emanuel, E.J. & Emanuel, L.L. (1992). Four models of the physician-patient relationship. *Journal of the American Medical Association*, 267, 2221-2226

Hekim Hasta İlişkisi Modelleri

Model	Hekim rolü	Hastanın rolü	Klinik uygulama	Örnek
Etkinlik-edilginlik	Hasta için bir şey yapar	Alıcı konumundadır	Anestezi, koma	Ebeveyn-yenidoğan
Yol gösterme-işbirliği	Hastaya ne yapacağını söyler	İşbirliği yapar	Akut enfeksiyon	Ebeveyn-çocuk (ergen)
Karşılıklı katılım	Hastaya yardım eder	Ortak konumundadır	Kronik hastalıklar	Yetişkin-yetişkin

- Szasz and Hollender, three basic models of the doctor-patient relationship, Arch. Intern. Med. 1956, 585-92.

Paternalizm (Babacıl Tutum)

- Başkalarının hayatını onların iyiliği için onların isteklerine ve düşüncelerine bakmaksızın düzenlemenin doğru olabileceği inancıdır.
- Sağlık mesleğindeki ilk görevlerinin daima hastanın yararını en iyi biçimde gözetmek olduğunu kabul ederler.

Paternalizm (Babacıl Tutum)

- **Savunuları:**
- Hasta tıbbi konularda karar vermek için yetersizdir.
- Hastalığı nedeniyle bilgileri algılamakta zorluk çeker, bilgi vererek hastanın sıkıntıları, belirsizliği arttırılır.

Karşılıklı Katılım

- Hekimin, hastanın kendisine yararlı olmasında yardımcı olduğu durumlardaki ilişki
- Hekim ve hasta karar verme süreçlerine aktif olarak katılırlar.

Klinik Etik Karar Verme Süreçleri

TIBBİ BELİRLEYİCİLER	HASTA TERCİHLERİ
Yararlı olma/ Zarar vermeme ilkeleri	Özerkliğe saygı ilkesi
<ul style="list-style-type: none">Hastanın tıbbi sorunu nedir? Bu sorun akut, kronik, kritik, acil ve ya geri dönüşümlü müdür? Tedavinin hedefleri nedir? Başarı şansı nedir? Tedavi başarısız olursa ne yapılacaktır? Bu hastaya nasıl yararlı olunur, nasıl zarar görmesi engellenir?	<ul style="list-style-type: none">Hastanın karar verme yeterliliği var mıdır? Hastanın yeterliliği söz konusu ise tedavi hakkındaki kararı nedir?Hasta aydınlatılmış onamını vermiş midir? Hasta yeterli değilse yerine kim karar verecektir? Yetkilendirme bildirimini (<i>Advance Directive</i>) var mı? Hastanın hakları etik ve yasal olarak korunuyor mu?
YAŞAM KALİTESİ	ÇEVRESEL ÖZELLİKLER
Yararlı olma/ Zarar vermeme/ Özerkliğe saygı ilkeleri	Adalet İlkesi
<ul style="list-style-type: none">Tedavi ile veya tedavisiz normal yaşama dönme beklentisi nedir? Tedavi başarılı olsa bile olası fiziksel, sosyal ve mental yetersizlik riski var mı? Hastanın yaşam kalitesini değerlendirmede önyargı söz konusu mu? Tedaviyi kesmek için bir plan veya mantıksal açıklama var mı? Hastanın rahatı ve palyatif bakımı için plan var mı?	<ul style="list-style-type: none">Ailenin, sağlık çalışanlarının tedavi kararlarını etkileyen konular var mıdır? Dini veya kültürel etkenler var mıdır?Ekonomik nedenler tedavi kararlarını etkilemekte midir?Kaynaklara ulaşım sorunu var mıdır? Çıkar çatışması var mıdır? Hukuk tedavi kararlarını nasıl etkiler?

Mahremiyet

- Mahremiyet, “girilemez” bir alanı belirtir. Bu, başkalarının birinin beden, duygu, düşüncesine veya bilgi ya da özel ilişkilerine girmesinin sınırlandırılması anlamına gelmektedir.

Mahremiyet

- Özel yaşamın dokunulmazlığı temel insan haklarından biridir.
- Hekim hasta ilişkisinin özel yapısı nedeniyle ortaya çıkan olası sorunlar:
 - Elde edilen bilgilerin paylaşımı
 - Bilgi paylaşımının zorunlu olduğu durumlar
 - Sadece ilgili bilgilerin edinimi-sınırlama

Hasta Hakları Yönetmeliği

- **Mad. 21:** Hastanın, mahremiyetine saygı gösterilmesi esastır. Hasta mahremiyetinin korunmasını açıkça talep de edebilir. Her türlü tıbbi müdahale, hastanın mahremiyetine saygı gösterilmek suretiyle icra edilir.
- Mahremiyete saygı gösterilmesi ve bunu istemek hakkı;
- a) Hastanın, sağlık durumu ile ilgili tıbbi değerlendirmelerin gizlilik içerisinde yürütülmesini,
- b) Muayenenin, teşhisin, tedavinin ve hasta ile doğrudan teması gerektiren diğer işlemlerin makul bir gizlilik ortamında gerçekleştirilmesini,
- c) **Tıbben sakınca olmayan hallerde yanında bir yakınının bulunmasına izin verilmesini,**
- d) **Tedavisi ile doğrudan ilgili olmayan kimselerin, tıbbi müdahale sırasında bulunmamasını,**
- e) Hastalığın mahiyeti gerektirmedikçe hastanın şahsi ve ailevi hayatına müdahale edilmemesini,
- f) Sağlık harcamalarının kaynağının gizli tutulmasını, kapsar.
- **Ölüm olayı, mahremiyetin bozulması hakkını vermez.**

Hasta Hakları Yönetmeliği

- **Mad. 21:** ...Eğitim verilen sağlık kurum ve kuruluşlarında, hastanın tedavisi ile doğrudan ilgili olmayanların tıbbi müdahale sırasında bulunması gerekli ise; önceden veya tedavi sırasında bunun için hastanın ayrıca rızası alınır.

Mahremiyet

Hiç merak etmeyin, tıbbi kayıtlarınız bizimle güvende. Hasta mahremiyetini çok ciddiye alırız.

Sır Saklama

- Hipokrat Andı'nda, "Tedavi sırasında ya da hatta tedavi dışında, insanların yaşamlarına ilişkin, dışarıya yayılmaması gereken şeyler görür ya da işitirsem, bunları kendime saklayacağım ve sözünü etmeyi ayıp sayacağım." sözü yer alır.

Sır Saklama

Vaka

- Lisa 15 yaşındadır. Yeni taşınmışlardır ve henüz yeni aile hekimine tıbbi kayıtları ulaşmamıştır.
- Yeni aile hekimine kontrole geldiğinde sağlıklı olduğunu, ilaç kullanmadığını sadece vitamin aldığını söyler. Okulun onur listesindedir, yüzüyordur ve keman çalıyor. Hekimi cinsel yönden aktif olup olmadığını sorduğunda hayır der. Ancak bu konuyu düşündüğünü, eski okulundan bir erkek arkadaşı olduğunu belirtir. Lisa ve erkek arkadaşı bir yıldır birlikte dirler ve yakın zamanda seks hakkında konuşmaya başlamışlardır. Hekim eğer talep ederse doğum kontrolü hakkında konuşabileceklerini söyler. Lisa birkaç ay önce doğum kontrol hapi kullanmaya başladığını belirtir. Hekim cinsel yolla bulaşan hastalıklar nedeniyle prezervatif kullanmaları gerekliliğinden bahseder. Fakat Lisa her ikisinde de bakire olduğunu bu nedenle sorun olmadığını söyler.

Vaka

- Lisa odadan çıkınca hekimin yanına ailesi gelir. Lisa'nın ailesi hekimle hemen ve özel olarak konuşmak ister. Hekime Lisa'nın konjenital HIV olduğunu, eski pedyatristi tarafından reçetelenmiş HIV için ilaçlar aldığını söylerler. Ayrıca Lisa'nın durumu bilmediğini, ona ilaçların vitamin olduğunu söylediklerini belirtirler.
- Hekim aileye artık Lisa'ya söyleme zamanı geldiğini işaret ettiğinde aile çok sinirlenir. Anne ve babası Lisa'nın hala çocuk olduğunu ve söylemek için neden olmadığını iddia ederler. Hekim Lisa'nın bir yıllık bir ilişkisi olduğunu ve erkek arkadaşının cinsel ilişkiye girdikleri takdirde risk altında olduğunu hatırlatır. Lisa'nın ailesi her şeyi bildiklerini, çocukların seks düşünmeyecek kadar küçük olduklarını, sadece bütün yaptıklarının video oyunu oynamak olduğunu söyler.
- Şiddetle Lisa'ya durumun söylenmesi reddederler ve hekim bunu yaparsa onu dava etmekle tehdit ederler.
- Lisa'nın hekimi ne yapmalıdır.

Dünya Hekimler Birliği Hasta Hakları Bildirgesi

- Bir hastanın sağlık durumu, tıbbi durumu, tanısı, prognozu ve tedavisi hakkındaki tüm tanımlanabilen bilgiler ile diğer tüm kişisel bilgileri, ölümünden sonra bile gizli tutulmalıdır.
- Bununla beraber, hastanın ailesi kendi sağlıklarıyla ilgili riskleri öğrenmek üzere bu bilgilere erişme hakkına sahip olabilirler.

Dünya Hekimler Birliği Hasta Hakları Bildirgesi

- Gizli bilgiler, ancak hasta onam verirse ya da yasa tarafından açık biçimde istenirse açıklanabilir. Hasta açık bir onam vermedikçe kendisi hakkındaki bilgiler ancak 'bilmesi gereken' sağlık çalışanlarına açıklanabilir.

Dünya Hekimler Birliği Hasta Hakları Bildirgesi

- Hastaya ait tanımlanabilen tüm bilgiler korunmalıdır. Verilerin korunması depolanma biçiminin uygunluğunu da kapsar. İnsanlardan alınan kimlik belirtici veri üretilebilecek her türlü örnek de aynı biçimde korunmalıdır.

TTB Hekimlik Meslek Etiği Kuralları

- **Sır Saklama Yükümlülüğü**
- **Madde 9-**Hekim, hastasından mesleğini uygularken öğrendiği sırları açıklayamaz. Hastanın ölmesi ya da o hekimle ilişkisinin sona ermesi, hekimin bu yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.
- Hastanın onam vermesi ya da sırrın saklanması hasta ya da öteki insanların yaşamını tehlikeye sokması durumunda, hastanın kişilik haklarının zedelenmemesi koşuluyla, hekim bu sırrı saklamakla yükümlü değildir.

TTB Hekimlik Meslek Etiği Kuralları

- Yasal zorunluluk durumlarında hekimin rapor düzenlemesi de, meslek sırrının açıklanması anlamına gelmez.
- Hekim, tanık ya da bilirkişi olarak mahkemeye çağrıldığında olayın meslek sırrı olduğunu ileri sürerek bu görevlerinden çekilebilir.

TTB Etik Bildirgeleri

- **Özel Yaşama Saygı ve Mesleki Gizliliğin Korunması Bildirgesi**
- Hekim mesleği dolayısıyla öğrendiği sırları açıklamamalıdır. Hekimin hasta-hekim ilişkisinde edindiği her türlü bilgi, mesleki sır kapsamına girer. Hekimin bu yükümlülüğü hastanın ölmesi ya da hekimle ilişkisinin sona ermesi durumunda da devam eder. Hekim; ancak, hastanın açık izni olması veya bu konuda yasal zorunluluk bulunması durumunda hastanın kişilik haklarını zedelememeye özen göstermek koşuluyla mesleki gizliliği korumayabilir.

İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi

- Madde 10. (Özel yaşam ve bilgilendirilme hakkı)
- 1. Herkes, kendi sağlığıyla ilgili bilgiler bakımından, özel yaşamına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.
- 2. Herkes, kendi sağlığı hakkında toplanmış herhangi bir bilgiyi öğrenme hakkına sahiptir. Bununla beraber, bireylerin, bilgilendirilmeme istekleri de gözetilecektir.

Türk Ceza Kanunu

- **TCK Madde 280:** Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi
- **(1)** Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Sır Saklama

- **(2)** Sağlık mesleği mensubu deyiminden tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır.

HASTAYA TIBBİ GERÇEĞİN SÖYLENMESİ

The Doctor

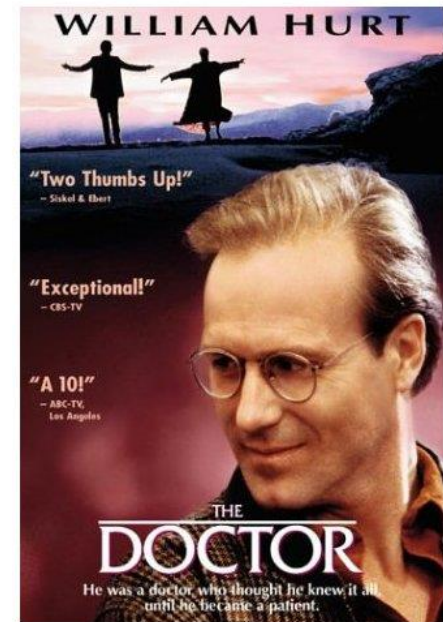
122 dakika

1991 Amerika yapımı

Yönetmen: Randa Haines

Oyuncular: William Hurt,

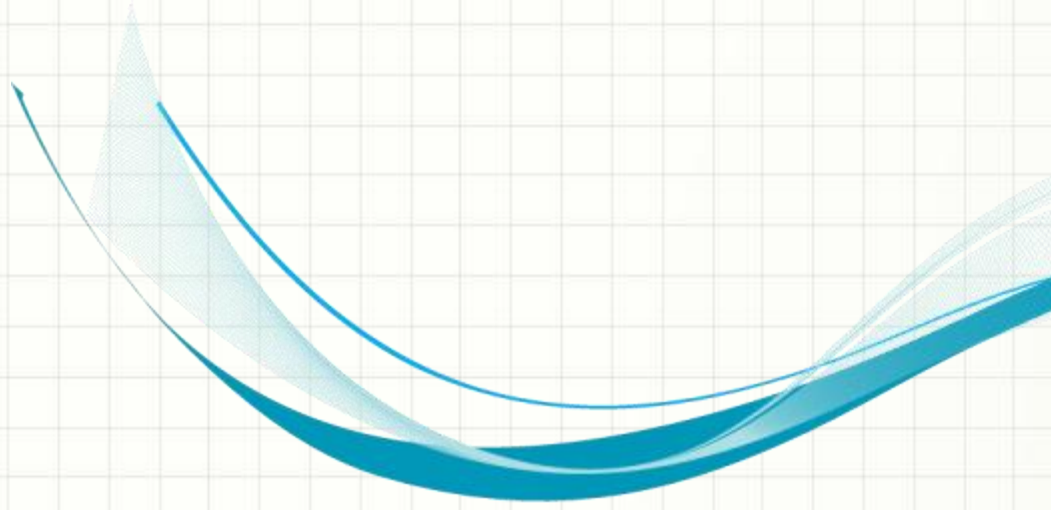
Christine Lahti

Öğrenim Hedefleri

- Gereklilik
- İstisnalar
- Mevzuat

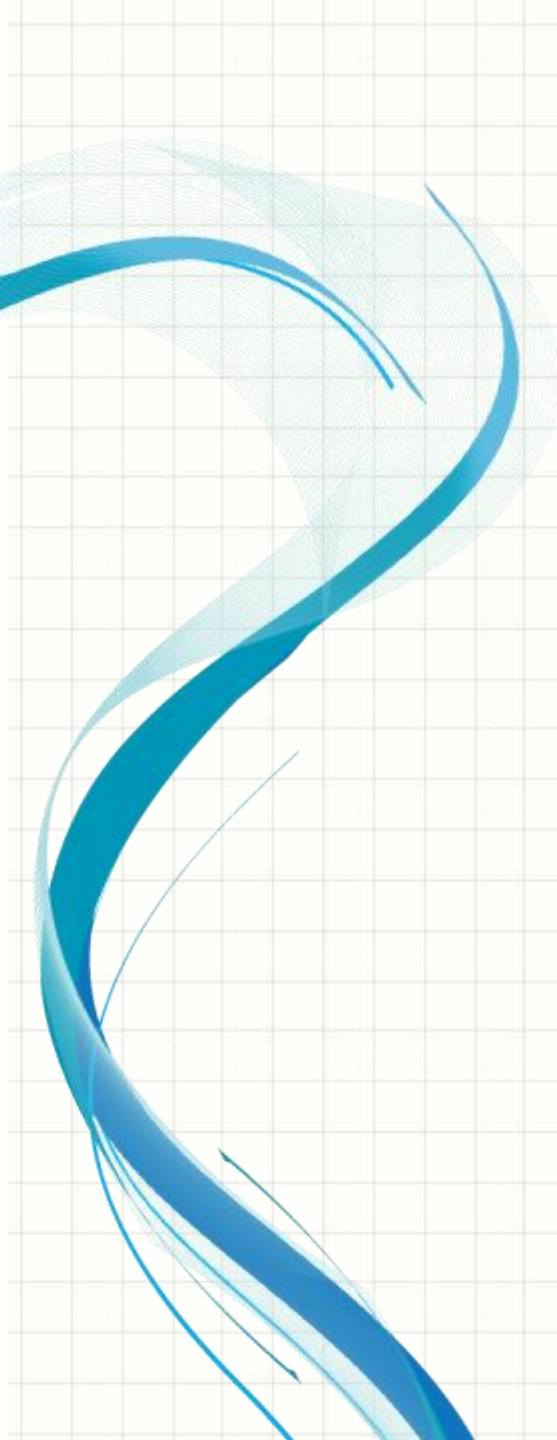
- Eski etik kodlarda genelde yok
- Ancak günümüzde önemli
- Kişiyeye saygı, aydınlatılmış onam, için şart
- Sadakat, bağlılık
- Güven ilişkisinin bir parçası

Hasta için,

- Başka birinden uygunsuz biçimde duyma
- Tedaviye uyumun bozulması
- Alternatifleri değerlendirmede yetersizlik

Olgular

65 yaşında erkek hasta, sürekli ama ciddi olmayan abdominal ağrı şikayeti ile hekimine başvurur. Tetkikler sonucu metastatik pankreas kanseri olduğu ortaya çıkar. Adam yoğun çalıştığı işinden henüz emekli olmuştur. 40 yıldır evli olduğu eşi ile birlikte, bir yıldır çıkacakları dünya turunu planlamaktadırlar. Tanı ona açıklanmalı mıdır?

-
- Hekimler doğruyu söylerken
 - Yaşa
 - Yakınların isteklerine
 - Duygusal dayanıklığa
 - Bilişsel kapasiteye göre karar verirler

Gerçek neden
hastadan
saklanır?

İyiliksever Aldatma (benevolent deception)

1

- Anksiyeteye neden olur

2

- Tedavinin sonuçlarını kötü etkiler

3

- İntihara sebep olur

4

- Hastanın umutlarını tüketir

Gerçeği Söylenenin İstisnası

- Kanıtlar
- Kültürel faktörler
- Hastanın bilgilenmeyi istememesi

Aydınlatılmış Onam ve Yaşamın Sonunda Alınan Etik Kararlar-Hacettepe Örneği

Hastanın tedavisi mümkün olmayan ileri dönem kanseri var.

- Doktor hastasına tedavisi mümkün olmayan ileri dönem kanseri olduğunu söylemelidir ve hastalığını ailesine söyleyip söylememe kararını hastaya bırakmalıdır.

Katılıyorum diyen Hekim %**67,6** Hasta %**85,3**

- Varsayalım, aile durumdan haberdar ve hastaya hastalığıyla ilgili bilgi verilmesini istemiyor. Doktor hastasını hastalığıyla ilgili olarak her durumda bilgilendirmelidir.

Katılıyorum diyen Hekim %**54,7** Hasta %**85,3**

İletişim

Mevzuat

- Tıbbi Deontoloji Tüzüğü 1960
- Hasta Hakları Yönetmeliğı 1998
- Dünya Hekimler Birliğı Hasta Hakları Bildirgesi 2005
- Oviedo Sözleşmesi 2003
- TTB Hekimlik Mesleğı Etik Kuralları 2012

Tıbbi Deontoloji Tüzüğü- 1

- **14. madde:** Tabip ve diş tabibi, hastasına ümit vererek teselli eder. Hastanın maneviyatı üzerine fena tesir yapmak suretiyle hastalığın artması ihtimali bulunmadığı takdirde, teşhise göre alınması gereken tedbirlerin hastaya açıkça söylenmesi lâzımdır. Ancak, **hastalığın, vahim görülen akıbet ve seyrinin saklanması uygundur.**

Tıbbi Deontoloji Tüzüğü - 2

- Maş'um bir pronostik hastanın kendisine çok büyük bir ihtiyatla ihsas edilebilir. Hasta tarafından, böyle bir pronostiğın ailesine açıklanmaması istenilmemiş veya açıklanacağı şahıs tâyin olunmamış ise, **durum ailesine bildirilir.**

Hasta Hakları Yönetmeliği

- **Mad. 18: Hastanın kendisinin bilgilendirilmesi esastır.** Hastanın kendisi yerine bir başkasının bilgilendirilmesini talep etmesi halinde, bu talep kişinin imzası ile yazılı olarak kayıt altına alınmak kaydıyla **sadece bilgilendirilmesi istenilen kişilere bilgi verilir.**

Hasta Hakları Yönetmeliği

- **Madde 19-** Hastanın manevi yapısı üzerinde fena tesir yapmak suretiyle hastalığın artması ihtimalinin bulunması ve hastalığın seyrinin ve sonucunun vahim görölmesi hallerinde, **teşhisin saklanması caizdir.**

Hasta Hakları Yönetmeliği

- Hastaya veya yakınlarına, hastanın sağlık durumu hakkında bilgi verilip verilmemesi, yukarıdaki fıkrada belirtilen şartlar çerçevesinde tabibinin takdirine bağlıdır. Tedavisi olmayan bir teşhis, ancak bir tabip tarafından ve tam bir ihtiyat içinde hastaya hissettirilebilir veya bildirilebilir. Hastanın aksi yönde bir talebinin bulunmaması veya açıklanacağı şahsın önceden belirlenmemesi halinde, böyle bir teşhis ailesine bildirilir.

Hasta Hakları Yönetmeliği

- **Madde 20-** İlgili mevzuat hükümleri ve/veya yetkili mercilerce alınacak tedbirlerin gerektirdiği haller dışında; kişi, sağlık durumu hakkında **kendisinin, yakınlarının ya da hiç kimsenin bilgilendirilmemesini talep edebilir.** Bu durumda kişinin kararı yazılı olarak alınır. Hasta, bilgi verilmemesi talebini istediği zaman değiştirebilir ve bilgi verilmesini talep edebilir.
- **Madde 24- Tıbbi müdahalelerde hastanın rızası gerekir.** Hasta Tıbbi müdahalelerde hastanın rızası gerekir. Hasta küçük veya mahcur ise velisinden veya vasisinden izin alınır. Hastanın, velisinin veya vasisinin olmadığı veya hazır bulunamadığı veya hastanın ifade gücünün olmadığı hallerde, bu şart aranmaz.

Dünya Hekimler Birliği Hasta Hakları Bildirgesi

- 7-b Ender olarak, verilecek bilginin hastanın yaşamı veya sağlığı üzerinde ciddi zararlara neden olacağına inanmak için iyi bir neden varsa, bu bilgi hastadan gizlenebilir.

BİYOLOJİ VE TIBBIN UYGULANMASI BAKIMINDAN İNSAN HAKLARI VE İNSAN HAYSIYETİNİN KORUNMASI SÖZLEŞMESİ: İNSAN HAKLARI VE BİYOTİP SÖZLEŞMESİNİN ONAYLANMASININ UYGUN BULUNDUĞUNA DAİR KANUN

- Madde 5. (Genel Kural)
Sağlık alanında herhangi bir müdahale, ilgili kişinin bu müdahaleye özgürce ve bilgilendirilmiş bir şekilde muvafakat etmesinden sonra yapılabilir.
- Madde 10. (Özel yaşam ve bilgilendirilme hakkı)
... bireylerin, bilgilendirilmeme istekleri de gözetilecektir.

TTB Hekim Meslek Etiği Kuralları

- **Bilgilendirilmeme Hakkı**
- **Madde 27-**Hasta hastalığı konusunda bilgilendirilmek istemediğini belirtmişse, hekimin bilgi vermesi gerekmez. Ailenin haberdar edilmesi hastayla görüş birliğine varılarak yapılmalıdır. Bilinçsiz durumdaki hastalar için, yakınlarının bilgilendirilip bilgilendirilmemesine hekim karar verir.

Olgular

- *Akrabasına kan verecek olan Ahmet'in HIV+ olduğu anlaşılmıştır. Alınan kan imha edilir. Verici aydınlatılmalı mıdır?*

Olgular

- *41 yaşındaki kadına kanser kuşkusuyla meme biyopsisi yapılır ve tanı doğrulanır. Hekim en iyi tedavi yaklaşımının radikal mastektomi olduğuna inanmaktadır. Kadına Lumpectomy + 5 haftalık radyasyon tedavisini içeren alternatif yaklaşımları da açıklamalı mıdır? Hekim lumpectomy sonrasında kadının ışın tedavisi randevularına sadık kalmayacağını düşünmektedir.*

Özet

- İstisnalar dışında gerçek her zaman söylenmelidir.
- Gerçeğin söylenmemesi için geçerli kanıtlar olmalıdır.
- Kültürel faktörler göz önünde bulundurulmalıdır.
- Gerçeği söylemenin bir yolu, yöntemi vardır.

ANNEMİN DURUMU
NASIL DOKTOR BEY?!

ciddi...

NASIL YANI,
ÖLÜMCÜL MÜ?..

ciddi işte ...

AMAN TANRIM, NE
KADAR ÖMRÜ KALDI?..

HAÇAN ÖMRÜ FALAN
KALMADI DAĞ, CİDDİ DİYRUM
ANLAMAYI MİSUN?.. ÖLDİ
CİDDİ ANAN, ÖBÜR
TARAFI CİDDİ...

AY, LAZ DOKTOR!!!

NOOLDI, ZORUNA MI
CİDDİ?!!

SORULAR?